

– Okrugli stol o povratku prognanika u banjalučku regiju i Bosansku posavinu	3
---	---

Razmotren problem povratka prognanika u banjalučku regiju i Bosansku posavinu

U Hrvatskom državnom saboru održan je 6. rujna 2000. godine višesatni Okrugli stol o povratku prognanika u banjalučku regiju i Bosansku posavinu i tom važnom skupu posvećen je ovaj broj »Izvešća hrvatskoga Sabora«. Objavljujemo sažetak izlaganja svih sudionika koja su zorno prikazala postojeće izrazito nepovoljno stanje i svu dubinu tog problema, a potakla i korake koji bi povratak prognanika u Republiku Srpsku morali pomaknuti s mrtve točke. Bez povratka svih prognanika i izbjeglica u napuštene domove, nema smirivanja napetosti koje su ratna zbivanja na područjima Hrvatske i Bosne i Hercegovine nanijela stotinama tisuća ljudi. Za uklanjanje tih ratnih posljedica neophodna je i međunarodna potpora i nadamo se da će se ona realizirati u okviru programa Pakta o stabilnosti. To očekivanje potkrijepljuje i »Zagrebačka deklaracija« donesena 13. IX. 2000. na Konferenciji predsjednika parlamenata svih sudionika Pakta o stabilnosti čija točka 8. glasi: »Naglašavamo važnost programa regionalnog povratka izbjeglica kao preduvjeta dugoročne stabilnosti. To zahtijeva političku volju i opredijeljenost za davanje financijskih sredstava od svih zainteresiranih, kako bi uspio proces regionalnog povratka«.

Ž. S.

OKRUGLI STOL NA TEMU »POVRATAK U BANJALUČKU REGIJU I BOSANSKU POSAVINU«

Sigurnost i puna ravnopravnost svih naroda na cijelom području Bosne i Hercegovine uvjet su povratka prognanih u svoje domove

• Tek nakon što bude ispunjen preduvjet sigurnosti i ravnopravnosti, u ostvarivanju osnovnog ljudskog prava – prava na dom i zavičaj, pomoći će materijalna potpora, a ponajprije ulaganje u razvoj gospodarstva koji bi ljudima omogućio da zarade za dostojanstven život.

Pod pokroviteljstvom i predsjedanjem predsjednika Hrvatskoga državnog sabora gosp. Zlatka Tomčića, u Saboru je 6. rujna ove godine održan Okrugli stol o povratku prognanika u banjalučku regiju i Bosansku posavinu. Uz brojne predstavnike udruga Hrvata prognanih iz spomenutih područja, skupu su se odazvali i predstavnici vjerskih zajednica, među-

narodnih institucija i veleposlanstava u Republici Hrvatskoj, humanitarnih udruga, institucija i udruga hrvatskog naroda u Bosni i Hercegovini na području kulture i politike, a i brojni pojedinci u hrvatskoj vlasti i politici koji bi svojim djelovanjem mogli pridonijeti rješavanju ovog izuzetno teškog problema.

Poseban gost bio je banjalučki

biskup dr. Franjo Komarica, čijim je neumornim zalaganjem »za dobrobit brata čovjeka« (i filmom što ga je snimatelj HTV-a Zdravko Fuček snimio o djelovanju biskupa Komarice) i inspiriran ovaj skup.

Prijedlog zaključaka sačinjen na temelju izlaganja sudionika Okruglog stola, bit će upućen svim sudionicima i poslužiti kao uporište za daljnje djelovanje.

UVODNA IZLAGANJA

ZLATKO TOMČIĆ, predsjednik Hrvatskoga državnog sabora

Sudionike Okruglog stola pozdravio je Zlatko Tomčić, predsjednik Hrvatskoga državnog sabora, koji je u ime Parlamenta inicirao ovaj skup i predsjedavao mu. Poseban pozdrav uputio je banjalučkom biskupu, dr. Franji Komarici te predstavnicima udruga »svih obespravljenih i nesretnih koji žele povratak svojim kućama«.

Objašnjavajući uvodno zašto je Hrvatski državni sabor organizirao Okrugli stol te zašto se on osobno prihvatio pokroviteljstva nad njim, predsjednik Tomčić naglasio je da u suvremenom svijetu uloga parlamenta i u bilateralnoj i u multilateralnoj suradnji postaje nezaobilazna te da hrvatski parlament organizacijom Okruglog stola preuzima svoj dio odgovornosti u najtežem pitanju

• Povratak ljudi na njihova ognjišta temelj je stabiliziranja odnosa u regiji.

sanacije posljedica rata – povratku na ognjišta.

Povratak ljudi na njihova ognjišta temelj je stabiliziranja odnosa u regiji – rekao je, naglasivši kako je riječ o nesretnim, obespravljenim ljudima, bez temeljnih ljudskih prava, kojih još uvijek stotine tisuća živi daleko od svojih domova i zavičaja. Povratak je integralni proces u regiji, kako iz pragmatičnih razloga, jer je međusobno povezan, tako i iz političkih. Ako iskreno želimo govoriti o stabilnosti regije, uvjet je po-

vratka. Predsjednik Tomčić ustvrdio je zatim kako je Hrvatska od posljednjih parlamentarnih izbora učinila značajne pomake u prakticanju povratka putem Vladina programa i donesenih zakona, napomenuvši kako stabilnost regije ne ovisi o tome što će učiniti jedna država, već da u integralnom procesu moraju sudjelovati sve podjednako.

»A ovog momenta postoje dijelovi u našoj regiji u kojima ovaj proces povratka, kao preduvjeta stabilizacije, ili uopće nije započeo ili je započeo u takvim dimenzijama koje bi se zapravo mogle nazvati zanemarivima. Posve je jasno da govorim o povratku prije svega u Republiku Srpsku, koji je zapravo tema ovog našeg Okruglog stola, u banjalučku regiju i Bosansku posavinu. Isto

tako moram uvodno naglasiti, da se intenziviranjem povratka u Republiku Hrvatsku, a izostankom povratka u druge dijelove regije, javljaju novi problemi ili potenciraju stari. Ponovno raste napetost među ljudima koji su nesretni, ponovno se javljaju dvojbe i tjeskobe kod ljudi, s temeljnim pitanjima – a gdje sam ja nakon jednog odlaska, nakon drugog odlaska, nakon neizvjesnosti, kamo se mogu vratiti i gdje je moja kuća. Dakako da ima i onih pragmatičnih aspekata nesimetričnog povratka – prije svega materijalne naravi.

Republika Hrvatska je, dakako, spremna sve one koji se ne žele vratiti svojim kućama smjestiti u njihovoj matičnoj domovini, ali dakako moramo biti svjesni i objektivni, za to je potrebno odvojiti i određena financijska sredstva. Svjesni smo da u dijelovima regije postoje i političke prepreke, da ne postoji politička volja u svim dijelovima regije i kod svih izvršnih i predstavničkih vlasti da ovaj proces uistinu i otpočne. I, ono što možda ponekad zanemarujemo, što je isto tako važno, nema dovoljno materijalne potpore od onih koji imaju financijska sredstva, a nema dovoljno vlastite materijalne snage da se ovaj proces odvija intenzivnije.

Čovjeku, dakako, treba – da bi se vratio – osigurati krov nad glavom, ali treba mu omogućiti i da radi i živi od vlastitog rada. Procjena Predsjedništva Hrvatskoga državnog sabora, i mene osobno, je da impulsi iz Parlamenta, ovako široko postavljeni kako je i ovaj današnji Okrugli stol, mogu pridonijeti budućnosti savjesti onih koji mogu donijeti odluku a ne donose je. Onih koji mogu pomoći, a ne pružaju pomoć. Ali isto tako da možemo ovakvim impulsima ohrabriti ljude da donesu teške odluke novog rizika i nove neizvjesnosti o vlastitom povratku.

Sama činjenica da je Hrvatski državni sabor organizator ovoga

Okruglog stola ne bi smjela stvoriti krive ocjene i zato moram vrlo jasno reći – Republika Hrvatska i Hrvatski državni sabor ne žele se miješati u poslove Bosne i Hercegovine. Ni jednog čovjeka koji je odlučio živjeti u Hrvatskoj Hrvatska neće poticati da ode iz Hrvatske, ali mi, naprosto, želimo stvoriti okolnosti u kojima će svaki čovjek slobodnom ljudskom voljom donijeti svoju odluku.

Republika Hrvatska je zainteresirana za vlastitu sudbinu. Zainteresirana je za sudbinu svojih sunarodnjaka u susjednoj državi. Zainteresirana je za sudbinu onih koji su danas u Hrvatskoj, a žele se vratiti. Zainteresirani smo da ova regija uistinu počne jedan dan stabilno funkcionirati i da svi narodi i sve države u ovoj regiji krenu putem demokracije, da uistinu svi ljudi u ovoj regiji dobiju uvjete dostojanstvenog življenja.

• Otvorimo ponovo dijalog koji može rezultirati povratkom ljudskog prava, ali za sve – za sve narode, u svim državama ove regije. Preuzmimo obvezu da inzistiramo kod naših vlada, kod svih instanci vlasti, kod međunarodne zajednice da nađemo za glavni kamen novog suživota, stabilnosti i suradnje u ovoj regiji.

Ali mi političari moramo govoriti i o drugom aspektu. Moramo govoriti o aspektu čovjeka. Mi smo svjesni da su nedoumice kod ljudi izuzetno velike, da su tjeskobe ljudske neizdržive. Znamo da se odluke vrlo teško donose, a još teže će se donositi ako mi političari ne budemo uvjerljivi da na svim stranama stvorimo uvjete poštovanja temeljnih

ljudskih prava – ljudskog prava na zavičaj i dom te ljudskog prava na dostojanstvo.«

Pročitavši zatim dio Aneksa 7 Sporazuma o izbjeglicama i prognanicima, kojim je, uz ostalo, utvrđeno da se sve izbjeglice i prognanici imaju pravo vratiti u svoje domove, da imaju pravo na povrat imovine, ili na njezinu naknadu ako se ona ne može vratiti te da je što raniji povratak važan cilj rješavanja sukoba u BiH, a i da strane potvrđuju da će prihvatiti povratak svih, uključujući i one privremeno u trećim zemljama – Zlatko Tomčić rekao je kako je od lijepih riječi stvarne nade malo.

Sudionici Okruglog stola trebaju odgovoriti na pitanja – zašto se ne realizira ono zacrtano i dragovoljno prihvaćeno 1995. od svih strana – rekao je predsjednik Hrvatskoga državnog sabora, uz napomenu da bi o organizaciji skupa trebalo suditi po dobroj volji da se tema ponovno nađe na dnevnom redu u hrvatskoj, bosansko-hercegovačkoj i svjetskoj javnosti, a ne po eventualnim propustima (ako nisu pozvani neki koji bi trebali prisustvovati). Uz to je apelirao na sudionike skupa da budu otvoreni, konstruktivni i tolerantni, zaključivši svoje uvodno izlaganje napomenom kako bi im u tom poslu trebao pomoći i film »Glas za čovjeka« odnosno poruke biskupa Komarice (»koji je uz svu ljudsku i svećeničku patnju ostao čovjek tolerancije i nade«) te sljedećim riječima:

»Učinimo, dakle, gospodo političari, zastupnici, veleposlanici, dame i gospodo, sve ono što možemo. U nas su uprte oči i ufanja stotina tisuća obespravljenih i nesretnih ljudi, koji ponovo pate u neizvjesnosti. Otvorimo ponovo dijalog koji može rezultirati povratkom ljudskog prava, ali za sve, za sve narode, u svim državama ove regije. Preuzmimo obvezu da inzistiramo kod naših vlada, kod svih instanci vlasti i kod međunarodne zajednice da nađemo kamen zaglavni novog suživota, stabilnosti i suradnje u ovoj regiji.«

dr. ZDRAVKO TOMAC, potpredsjednik Hrvatskoga državnog sabora

Napomenuvši kako bi spomenuti film trebao biti moto djelovanja političara i svih ljudi dobre volje u rješavanju izuzetno teške situacije u kojoj su prognani Hrvati iz Bosan-

ske posavine i banjalučke regije, potpredsjednik Sabora, dr. Zdravko Tomac je uvodno izlaganje započeo ovim riječima:

»Mislim da su oni, i pet godina

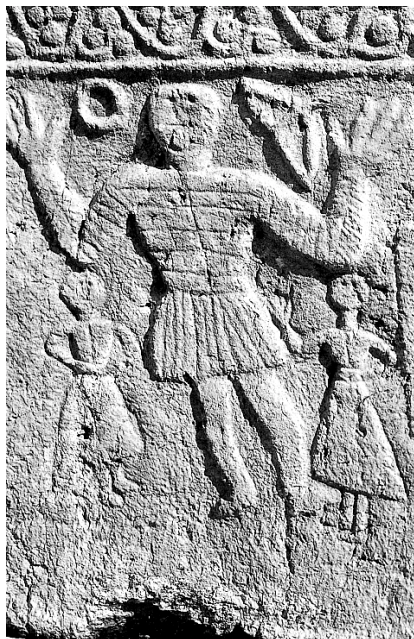
nakon Daytonu, u situaciji da sve više gube prava u Hrvatskoj a nemaju realne mogućnosti da ostvare svoja prava u Bosni i Hercegovini. Mislim da se radi o jednom ljud-

• Neće biti trajnog mira ne osigura li se, stvarno, puna ravnopravnost svih naroda, svih prognanih, bez obzira kojem narodu pripadaju, ukoliko se ne osigura da na cijelom teritoriju Bosne i Hercegovine i Bošnjaci i Hrvati i Srbi budu ravnopravni.

skom problemu, o jednom problemu na kojem se, na početku ovoga novog tisućljeća, rješava i sudbina ove regije.

Spadam u one koji su cijelo vrijeme, ovih deset krvavih godina, inzistirali na politici da se poslije rata ni na koji način ne smiju ozakoniti rezultati etničkog čišćenja, da se ne smije ozakoniti stanje postignuto užasnim ratom u kojem je više od 200 tisuća ljudi ubijeno, a preko milijun i pol prisilno raseljeno, u kome su pogažena sva bitna ljudska prava – pravo na život, pravo na stan, pravo na zavičaj, pravo na dostojanstvo i pravo na povratak.

Mislim da se svi trebamo podsjetiti što smo (mi i međunarodna zajednica) govorili u tih deset godina da se neće priznati rezultati genocida i etničko čišćenje. Da neće biti mira, trajnog mira i stabilnosti u budućnosti na ovim područjima, ne osigura li se, stvarno, puna ravnopravnost svih naroda, svih prognanih, bez obzira na to kojem narodu pripadali, ukoliko se ne osigura da na cijelom teritoriju Bosne i Hercegovine i Bošnjaci i Hrvati i Srbi budu ravnopravni. Ukoliko mi prihvatimo i pomirimo se sa činjenicom da se Bosna sastoji od dvije države, koje su samo u nekoj labavoj vezi, u kojoj dva naroda imaju svoju federaciju, a treći narod svoju državu srpsku i ukoliko se ne osigura da se približno vratimo na stanje koje je bilo prije rata, onda neće biti mira ni stabilnosti na ovim prostorima. U tom smislu, kao što je predsjednik Tomčić rekao, mi iz Republike Hrvatske želimo pomoći da Bosna i Hercegovina bude demokratska država tri ravnopravna naroda u kojoj će sva tri naroda i svi građani, bez obzira na nacionalnost, vjeru, biti ravnopravni, i moći jednako ra-

vnopravno živjeti na cijelom teritoriju Bosne i Hercegovine. Mislim da je potrebno reći da je stanje u Bosni i Hercegovini zaleđeno nakon Daytonu i da je došlo vrijeme kada se moraju otvoriti neka pitanja i na globalnoj razini, jer bez otvaranja tih pitanja na globalnoj razini teško je očekivati da će se stvarno realizirati priča i načelni stav da se svi koji žele trebaju vratiti svojoj kući pod jednakim uvjetima.

Film koji smo jučer gledali otvorio je i neka načelna pitanja. Načelno pitanje – je li stvarno sudbina Bosne da bude zemlja straha, mržnje, ubojstava, zločina, sukoba i nemogućnosti zajedničkog života. Ili je sudbina Bosne i Hercegovine da mora biti demokratska država građana i ravnopravnih naroda. Je li moguće da tri konstitutivna naroda, Bošnjaci, Srbi i Hrvati žive u zajedništvu i da u zajedništvu ostvaruju svoje interese, ravnopravnost i slobodu? Je li moguće obnova multivjerske, multikulturalne i multinacionalne Bosne i Hercegovine? Ako je moguće – kako?

Jesu li biskup Komarica i bosanski franjevci bili u pravu što su u najtežim trenucima, kad je prevladavalo zlo, vjerovali da u Bosni, kao u malo kojoj zemlji u svijetu ima, da će biti, i tvrde vjere i moralne čvrstine i karaktera i nježnosti i osjećaja iskrena komšiluka i uvažavanja

svakog čovjeka ma koje vjere bilo, te velike žedi za pravdom i mirnim životom. Inspiracija na neki način za ovaj sastanak je život i djelo biskupa Franje Komarice, koji je godinama u bosansko-banjalučkom mraku svijetlio kao svjetionik nade i ljudskosti u uvjetima kada je izgledalo da su zlo i mržnja definitivno pobijedili. Biskup Komarica, kao svjetionik humanosti i ljubavi, smetao je mnogima koji su ga nastojali obezvrijediti i ugasiti njegovo svjetlo ljubavi i nade. Je li došlo vrijeme, pitam se, u kojem su pobijedili ili pobjeđuju oni koji vjeruju da je, usprkos svemu, Bosna i Hercegovina moguća kao zajednica triju ravnopravnih naroda, da je moguća kao mirna demokratska država u kojoj svaki od naroda vjeruje da svoju ravnopravnost i prosperitet može ostvariti u zajedništvu s drugim narodima i uvažavanju i poštovanju njihovih posebnosti? Tu je sada bitna sudbina prognanika. Mislim da sudbina prognanih ovisi i o tome hoćemo li imati snage pogledati istini u oči i reći da bez promjene politike i na globalnoj razini neće biti moguće, što god mi radili na mikro razini, osigurati masovni povratak prognanih. Moje je osobno mišljenje da je Daytonski sporazum zreo za kritičko preispitivanje, odnosno da su potrebni i u novim uvjetima novi potezi koji će stvoriti pretpostavke da se izađe iz sadašnjeg zamrznutog stanja, u kojem se ustvari odgađa donošenje odluke o budućnosti Bosne i Hercegovine. Daytonski sporazum je bio nužan, on je zaustavio rat, on je bio kompromis, ali je sada nastupilo vrijeme kada treba ići dalje, barem vrlo jasno reći u tumačenju Daytonu i praktičnoj politici što je bit Daytonu, ako se već on ne može mijenjati. Mislim da je bit Daytonu u tome da se moraju poništiti rezultati etničkog čišćenja, da se ne smije priznati ustrojstvo Bosne i Hercegovine koje se temelji na rezultatima rata i etničkog čišćenja. Mislim da je prva velika odluka, rekao bih i povijesna odluka, odluka Ustavnog suda da su sva tri naroda ravnopravna na cijelom teritoriju Bosne i Hercegovine.«

Izlaganje je dr. Tomac završio citiranjem riječi predstavnika prognanika iz Bosanske posavine, koji su

ga posjetili neposredno pred ovaj skup:

»Mi se želimo vratiti u Republiku Bosnu i Hercegovinu, ne u državu Republiku Srpsku. Mi smo građani Bosne i Hercegovine, mi nismo građani Republike Srpske. Ne može Republika Srpska ostati etnički čista država Srba jer onda to ruši cijeli koncept Bosne i Hercegovine kao multivjerske, multinacionalne zajednice ravnopravnih naroda i građana. U Bosni i Hercegovini mo-

raju biti ravnopravni građani, državljanji bez obzira koje vjere i nacije bili, ali u Bosni i Hercegovini moraju biti ravnopravna tri naroda i ne samo ravnopravna na dijelu teritorija, nego na cijelom teritoriju. Bosna i Hercegovina ne može opstati bez ravnopravnosti naroda i građana, ne može opstati u dominaciji bilo kojeg naroda i ne može opstati ako bilo koji narod vidi svoju budućnost u separaciji od ostala dva naroda.«

• *Ne može Republika Srpska ostati etnički čista država Srba, jer to onda ruši cijeli koncept Bosne i Hercegovine kao multivjerske, multinacionalne zajednice ravnopravnih naroda i građana.*

Dr. FRANJO KOMARICA, banjalučki biskup

Banjalučki biskup, dr. **Franjo Komarica**, izlaganje je započeo napomenom kako već samo prisustvo u jednoj nesvakidašnjoj i jedinstvenoj instituciji hrvatskog naroda u koju su bile uprte oči ljudi kroz mnoga stoljeća, a i sada su, obvezuje da se u njoj radi za dobro drugih i za dobro svakog čovjeka, člana ove državne zajednice. Predsjednicu Sabora Tomčiću, zahvalio je na organizaciji Okruglog stola čija je, kako reče, tema ne samo sudbina obespravljenih i protjeranih Hrvata iz banjalučke regije i Bosanske posavine već povratak svih koji su morali napustiti svoja ognjišta, svoj zavičaj i biti, zapravo, »poluubijeni«.

»Čovjeka se, znademo, može ubiti fizički kada ga se likvidira fizički, ali ga se može na drugi način jednako tako drastično ubiti kad mu se oduzme pravo na identitet, kad mu se oduzme pravo na osobnu iskaznicu, jer u svačijoj osobnoj iskaznici stoji osim imena i prezimena i mjesto rođenja i datum. Iskorijeniti čovjeka iz njegovog zavičaja znači de facto učiniti ga nesigurnim i čuti kad ga upitate »Odakle si?« – »Niodakle«, »Kome pripadaš?«, »Nikome«. Ima li bolnije konstatacije, ima li bolnijih vijesti za naše uši? (...)

• *Od 1996. do konca lipnja 2000. u Republiku Srpsku vratilo se 1090 Hrvata, od 220 tisuća prognanih i izbjeglih.*

Mi smo svi svjedoci da smo proteklih više godina čuli raznorazne i sastanke i rezultate sastanaka.

Spominjemo već ovdje i Dayton i onda, iza toga Dayton, mnoge druge međunarodne ili lokalne konferencije. Bilo je puno zaključaka, bilo je puno lijepih riječi, nažalost rezultati na terenu su porazni, demantiraju ozbiljnost ozbiljnih političara. Ja nisam političar i moram to naravno i ovdje reći, iako i vi to svi znate, pretpostavljam, ali jesam čovjek i to me obvezuje. U prvom redu želim biti čovjek i zato smatram svojom obvezom zauzeti se za brata čovjeka (kako se to često govori ali ja to ne želim ni spominjati), svakoga čovjeka, bez obzira na njegovo ime i prezime, njegovu etničku, vjersku ili bilo koju drugu pripadnost.

Pa ipak, budući da se ovdje danas radi konkretno o povratku Hrvata u banjalučku regiju i Bosansku posavinu, dozvolite mi da se ipak osvrnem malo više na tu konkretnu problematiku, jer mi je nekako i najbliža. Naglašavam, ni u kojem slučaju ne želim isključiti problematiku vezanu i za povratak Srba, za povratak Bošnjaka Muslimana, za povratak Ukrajinaca, Poljaka, Čeha, Talijana i drugih koji su u manjim grupama na području konkretno banjalučke regije.

Želim kratko podsjetiti (svi vi to više-manje znadete, možda da kažem zbog uvaženih ekscelencija ovdje, koji nas s pažnjom i ljubavlju te dobrohotnošću prate) da smo mi Hrvati starosjedioci, pogotovo na području banjalučke regije i Bosanske posavine. Naravski, i u cijeloj Bosni, ali kako je ovdje riječ o ovoj regiji onda, kažem, tu mi nismo nikakvi doseljenici, mi nismo ni na čijem tuđem terenu, mi smo na svo-

me kroz mnoga stoljeća. U prošlosti smo pripadali, politički, Slavoniji a crkveno Zagrebačkoj nadbiskupiji. Danas kao Hrvati odnosno članovi hrvatske populacije, smatram, možemo biti dragocjeni most između Zagreba i Bosne odnosno Sarajeva, odnosno možemo itekako, zbog svoga specifičnog iskustva života s drugima i drugačijima u miru, u međusobnom uvažavanju i podržavanju, ostvariti ono što danas želi ostvariti ujedinjena Europa(...).

• *Tko od srpskih političara ozbiljno poziva prognane Hrvate te tko im garantira ono na što imaju pravo po Božjem i međunarodnom pravu?*

Iako smo, ponavljam još jedanput ovdje pred svima vama, u zadnjem ratu nastojali držati se miroljubivo, ne dizati ruku na našega susjeda, jer nam to i naše vjersko opredjeljenje nalaže (Ne ubij – peta zapovijed je Božja, poznata ne smo iz Biblije, nego iz Kurana, također) ipak smo, protiv svoje volje, maknuti s naših korijena i od sedamdesetak tisuća katolika samo s područja banjalučke regije, ostalo je tek oko 7 tisuća«.

Biskup Komarica osvrnuo se na Sporazum Koljević-Samaruga, iza kojega je došlo do zadnjeg vala etničkog čišćenja, ustvrdivši da je time ugašena posljednja nada. Podsjetio je da u Sporazumu izričito stoji da će se nakon rata svi moći vratiti te rekao kako mu je pokojni

Koljević, na upit zašto su odsjekli granu na kojoj su mirno sjedili, uzvratilo da je riječ samo o privremenom izmještanju Hrvata te da njihov povratak treba što prije institucionalizirati. Spomenuo je zatim kako je, neki dan, na upit člana Predsjedništva BiH, Radišića, zašto se Hrvati ne vraćaju u Bosansku posavinu osobno odgovorio protupitanjem – kada su ih pozvali i tko od srpskih političara ozbiljno poziva te ljude te tako im garantira ono na što imaju pravo po Božjem i međunarodnom pravu. Zatim je biskup Komarica nastavio:

»Za vrijeme rata i nakon rata i hrvatski političari i međunarodni predstavnici bili su dobro upoznati s našim dramatičnim položajem i ja ih s ovoga mjesta ne mogu amnestirati da nisu znali. Nisu svi dovoljno znali, ali ne mogu se ključni ljudi niti u Zagrebu, niti u Sarajevu, niti u Mostaru (da, moram i njega spomenuti), ali isto tako niti u Bruxellesu, u Strasbourghu, u Parizu, u Bonnu, niti u Washingtonu, amnestirati da nisu znali za nas u Banjaluci i Posavini. I evo moga pitanja, danas, svim političarima i lokalnim, našim domaćim, i u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini ali i u Bruxellesu – zašto? Moje je temeljno pitanje koje ne mogu ne postavljati – zašto, u ime kojih temeljnih principa europske uljudbe, uporno gazite principe?

Ja sam zabrinut za budućnost Europe, to moram s ovoga mjesta reći, jer mi smo samo jedan mali segment, jedan mali pokazatelj, ali vrlo prepoznatljiv, ozbiljan pokazatelj duboke krize europske civilizacije tj. među europskim političarima. Kod njih mi nedostaje odlučnost, vjerodostojnost, poštenje, čestitost. Ako nešto odlučite treba i znati što odlučuju pa da to onda provedu u djelo. Znam da su, također, samo ljudi, ali me žalosti da su najčešće interesi daleko u prvom planu pa tek onda principi. Koliko ću puta čuti »Biskupe, niste vi u Bosni uopće važni za nas, nas zanima Saudijska Arabija, a ne Bosna, vi nemate ulja«. »Jesmo li mi za vas ljudi?« »Jeste za mene, ali za moga predsjednika, ili moju vladu niste« – kaže mi ovaj ili onaj diplomata. Zašto nisam? Za koga vrijede

ljudska prava? Zašto ne vrijede za čovjeka u Banjoj Luci, u Bosanskoj posavini, u Bosni i Hercegovini ili pak i u Hrvatskoj. Jer, i u Hrvatskoj, kao što i sami znadete, još uvijek ima praznih kuća, opustošenih kuća, nema u njima onih kojima te kuće pripadaju.

I zato me jako žalosti, ne mogu to ne izraziti ovdje, da su podaci koje momentalno imam u rukama, kad je u pitanju povratak ljudi, konkretno u Bosansku posavinu i banjalučku regiju, više nego porazni. I da, zapravo, pokazuju da su zakazali svi oni zaduženi za provođenje međunarodnih dogovora i, dakako, međusobnih dogovora. Sigurno imaju za to i određeno isprike, ali istina ih ne može ispričati. Morali su biti jako prepoznatljivi da kažu ljudima – urbi et orbi – »ljudi obespravljani, ljudi prognani, ljudi bez kuće i kućišta, ljudi bez posla, ljudi bez nade – ne možemo; činimo sve zajedničko odlučno, ali ne možemo jer su se ispriječile barikade jačih od nas.«

Ne možemo odustati niti odustajemo od poštovanja temeljnih ljudskih prava, jer bi to značilo pogaziti samoga sebe u sebi pa, dakako, onda i čovjeka pored sebe. Posebno ne možemo odustati od vlastitog identiteta, a to uključuje nužno i zavičaj i imovinu te slobodu odlučivanja i život dostojan čovjeka.

Kada se samo sjetim ovih najnovijih naših dogovora, u Banja Luci potpisanog dogovora između ovdje

nazočnoga gospodina ministra Picule, i premijera Republike Srpske, Dodika, pred očima i gospođe Albright, u ime vlade Sjedinjenih Država – da će se u iduća tri mjeseca vratiti dvije tisuće Hrvata u Republiku Srpsku i da će se toliko vratiti Srba u Hrvatsku. Kad vidimo konkretne brojeve koje su UNHCR, OHR i SFOR izdali nedavno (zadnji njihov izvještaj od 8. kolovoza) onda možemo vidjeti doista porazne rezultate. Jer, oni govore da su se u šest mjeseci, a ne u tri mjeseca (dakle od 1. 1. do 30. 6. ove godine) u Republiku Srpsku vratila samo 474 Hrvata. Tu ima 6554 Bošnjaka i ostalih 249. Tu, na jednoj zajedničkoj listi, stoji koliko se vratilo u Federaciju, koliko u Republiku Srpsku i u cijelu Bosnu i Hercegovinu – od prognanika da se vratilo u Republiku Srpsku od 1996. godine do 2000. godine do konca 6. mjeseci, slovom i brojkom, 1090 Hrvata, od 220 tisuća, kako mi u crkvi katoličkoj barem imamo broj kada su u pitanju katolici (koliko je među njima Hrvata koliko je drugih, ali više-manje je tu negdje taj broj).

Ponavljam, ne želim govoriti ni u kojem slučaju samo u ime katolika i Hrvata, iako sam kao biskup katolički i Hrvat domicilni, banjalučki, zadužen za njih. Jednostavno, tako, želim dići i ovdje glas za povratak Srba i u Hrvatsku odnosno u druge dijelove Bosne i Hercegovine, kao i za povratak Bošnjaka i u Banjaluku i Posavinu, ali i na druga mjesta, gdje im je njihovo domicilno prebivalište. Ne samo danas, nego sam, zajedno sa subraćom biskupima, kardinalom Vinkom, koji je itekako prepoznatljiv glas iz centra Bosne i Hercegovine, itekako opstruiran nažalost od svojih prvih šusjeda, on je barem opstruiran. Čini mi se, naši političari to uopće ni ne znaju, jer dosad su uporno – barem oni ključni ljudi – opstruirali meni pravo da budem u Banjaluci. Ako se meni poručuje – dođe se u Banjaluku i poručuje preko televizije Republike Srpske – što rade ostali Hrvati u Banjaluci, onda se ja pitam tko je opunomoćio toga hrvatskoga predstavnika u Bosni i Hercegovini da mene negira kao čovjeka, a pogotovo kao člana svoga naroda.«

Osporavati čovjeku pravo na zavičaj zločin je protiv čovječnosti po međunarodnom pravu, nastavio je biskup Komarica, te istaknuo kako postoji opstrukcija povratka u

Republiku Srpsku. Najveći dio povratnika ne može ući u svoje kuće i stanove jer su oštećeni ili zauzeti, pa su smješteni kod rodbine i povratnika. Dosad su se uglavnom vraćale starije osobe, no povratnici nemaju nikakvog prava na pomoć (smještaj, hrana), a najvećim dijelom žive od pomoći Caritasa ili rodbine iz inozemstva. Od oko 2800 podnesenih zahtjeva za povratak u kuće ili stanove, dosad je doneseno tek 629 rješenja, ali je stvarno vraćeno tek 48 kuća i isto toliko stanova te jedna vikendica. Oko 90 posto popravljenih kuća nema struju, mnogi su putovi u vrlo lošem stanju, nema autobusnih linija, škole i ambulante nisu popravljene niti su stvoreni infrastrukturni uvjeti za povratak, a gotovo ni jedan povratnik nije našao posao ili se vratio na radno mjesto s kojega je bio otpušten na početku rata, podvukao je biskup Komarica. U Ministarstvu za izbjegle i raseljene Republike Srpske, koje rješava zahtjeve za povratak imovine Hrvata, Bošnjaka i drugih manjina rade većinom srpske izbjeglice, koje nemaju interes za brzo rješavanje zahtjeva, a pokušaji da se tu postave predstavnici drugih naroda nisu urodili plodom. Mnoge kuće Hrvata, Muslimana i drugih manjina zauzeli su ministri Republike Srpske, pripadnici njihove vojske i policije, direktori firmi te službenici administracije. Veći broj Srba vratio se na područje Drvara, Glamoča i Grahova, i njihove je kuće popravila međunarodna zajednica, a u banjalučkoj regiji u kućama Hrvata, Muslimana

i drugih manjina ostala su njihova djeca. Samo u Banjaluci ima oko 150 katoličkih obitelji i nešto više Bošnjaka koji su cijelo vrijeme rata bili u tom gradu, ali su istjerani iz svojih kuća i stanova i još uvijek se ne mogu u njih vratiti, naglasio je biskup Komarica.

• Zločin je oduzeti čovjeku pravo na dom jer to pravo, baš kao i pravo na život, ne smije biti pitanje političkog manipuliranja.

Oslobođene kuće i stanovi prijašnji su stanari namjerno oštetili te je redovito potrebna velika pomoć za njihov popravak. Od pomoći koju Republici Srpskoj pruža međunarodna zajednica nije, kaže biskup, popravljena niti jedna kuća, a za popravak kuća Hrvata upućuje se na hrvatske političare. S druge strane, nastavio je biskup, Caritas je dosad popravio oko 1800 kuća u Federaciji BiH u Jajcu više od 500 kuća i neke škole, u Sanskom Mostu više od 300 kuća, u Bihaću 320 kuća, a u Republici Srpskoj npr. u selu Mičije (Bosanskogradiška općina) 36 kuća, školu, crkvu, u Šimićima 62 kuće (radovi su u toku), Ivanjskoj 16 kuća, 30 kuća u selu Kolaši, 32 u Banjaluci, u Ljubiji više od 200 kuća itd. Spomenuo je i novi program malih popravaka stotine kuća u Bosanskoj Gradišci, Banjaluci i Kotor Varošu, te pomoć u

materijalu za popravak kuća onih ljudi koji su cijelo vrijeme rata ostali u Banjaluci. Ne manje važna je i pomoć u pokretanju malog poduzetništva kroz vlastito savjetovništvo za malo poduzetništvo, i konkretnu pomoć, uredi za mlade u sedam mjesta banjalučke regije, medicinska skrb (ambulanta u kući biskupskog ordinarijata), briga za više od 450 starih i nemoćnih osoba s područja općina Banjaluke, Kotor Varoši, Bosanske Gradiške i Prijedora.

Po mišljenju biskupa Komarice ovaj je »Okrugli stol« itekako obećavajući i budi novu nadu za mnoge obespravljene Hrvate Bosanske posavine i banjalučke regije, ali i drugih područja BiH. Naglasio je kako od Hrvatske, a i međunarodne zajednice, očekuje ne samo materijalnu pomoć, već i provođenje onoga što je dosad potpisano. Predložio je da se, u zajedničkoj rezoluciji koja bi se eventualno donijela nakon ove rasprave, uvažavaju neke njegove sugestije kao npr. da se odlučno inzistira na provođenju povratka onih koji su ostali u svom zavičaju, a ne mogu u svoje kuće, ali i onih koji su istjerani iz svojih kuća i sada žive u drugim sredinama. Uz to, što prije valja prići konkretnoj realizaciji dosad donesenih odluka o deložaciji, te pružiti materijalnu pomoć povratnicima u gradnji kuća i uopće za život, otvarati nova radna mjesta. Također je nužno otvoriti generalni konzulat u Banjaluci, i organizirati sličan okrugli stol u Sarajevu i Banjaluci kojemu bi bilo nazočno i izaslanstvo Republike Hrvatske.

TONINO PICULA, ministar vanjskih poslova Republike Hrvatske

U nastavku riječ je dobio još jedan uvodničar – ministar vanjskih poslova Republike Hrvatske, **Tonino Picula**. U kraćem istupu ministar je najprije pozdravio biskupa Komaricu kao čovjeka koji svojim djelom iz dana u dan svjedoči što iskreno znači vjerovati i boriti se za pravo svakog čovjeka na dostojanstvo i na dom. Drži kako je biskup Komarica bio najveća snaga opstojnosti hrvatskoga naroda na području banjalučke biskupije u vremenima kada se njihov opstanak činio bezizglednim, a svjedoci smo da i danas situacija nije mnogo lakša.

• U Hrvatsku se vratio više-struko veći broj izbjeglica nego Hrvata u Republiku Srpsku.

Proces povratka je pogrešno postavljen

Drži kako je zločin oduzeti čovjeku pravo na dom, te kako to pravo, baš kao i pravo na život, ne smije biti pitanje političkog manipuliranja. Rekao je kako će Vlada RH napraviti sve što može i što je sposobna da olakša povratak kućama svima koji to žele, prije svega, stvara-

njem sigurnog i stabilnog društva, ali i provedbom zakonskih propisa koji će proces povratka učiniti bržim i bezbolnim. U tom smislu Hrvatska je izmijenila zakonske odredbe vezane uz proces povratka jamčeći prioritet prava vlasništva nad pravom zaposjedanja i izjednačivši sve ratne stradalnike u obnovi i u svim ostalim pravima vezanim uz povratak. Podsjetio je zatim kako je u proljeće ove godine potpisao s premijerom srpskog entiteta Miloradom Dodigom zajedničku izjavu pred visokim predstavnicima međunarodne zajednice kojom su se obvezali na olakšavanje procesa povratka. Taj je proces, nažalost, još uvijek jednostran, jer je nepobitna

činjenica da se u Hrvatsku vratio višestruko veći broj izbjeglica (hrvatskih građana srpske narodnosti) nego Hrvata u Republiku Srpsku, podvukao je ministar Picula. U skladu sa spomenutom zajedničkom izjavom, Vlada RH je odobrila povratak za 2013 osoba, a najsvježiji podatak pokazuje da su se dosad vratile 1154 osobe. Istodobno u Republiku Srpsku ukupno se vratilo 223 Hrvata, a u ovoj godini 153. Hrvatska Vlada ima skromne mogućnosti da realizira i ostvari međunarodne dogovore izvan granica Republike Hrvatske, ali to nikako ne znači da je zaboravila i zanemarila činjenicu kako je povratak jedne grupe izbjeglih i prognanih osoba vezan uz ostanak ili povratak druge grupe, rekao je Picula. Hrvatska Vlada ne može dopustiti umnažanje ljudske nesreće i zato će u svakom dijalogu s međunarodnom zajednicom ubuduće, kao i dosad, naglašavati kako se skrb za jednog povratnika automatski multiplicira za skrb za izbjeglu osobu koja je odlučila trajno ostati u svom novom boravištu ili bi se željela vratiti, a za to nema političkih i materijalnih uvjeta. Drži kako je povratak ljudi, prije svega, ovisan o povratku povjerenja među ljudima, narodima i državama na ovom prostoru. A na upit što Hrvatska može učiniti da se počne rješavati tegoban problem o kojem je ovdje riječ, odgovara da je to moguće, prije svega, vlastitom demokratizacijom i cjelovitim sustavom zaštite temeljnih ljudskih prava. Ukoliko narodi na ovim prostorima i njihove političke zajednice žele biti dio Europe i razvijenog svijeta moraju zadovoljiti neke uvjete tzv. pravila puta demokratskog društva i preuzeti svoje obveze i odgovornosti, naglasio je ministar Picula. Vjerodostojnost takve demokratizacije ovisit će, među ostalim, i o sposobnostima da stvore povoljne uvjete za povratak svojih građana, izbjeglica i prognanika. A tu je i velika odgovornost međunarodne zajednice, koja svojim postupcima ne smije deformirati razloge i ciljeve zbog kojih djeluje u Republici Hrvatskoj i BiH.

Bez uvjeta za život nerealno je očekivati povratak

Nakon uvodničara prvi se za riječ javio **Jozo Vidak**, predsjednik Udruge prognanih i izbjeglih povratnika

– Dobojs-sjever. Kaže kako su prognani i izbjegli općine Dobojs-sjever, kao i cijele Bosanske posavine, a i šire ogorčeni i razočarani jer su svjesni da su konci njihove sudbine vučeni sa strane, a oni koji su ih vukli još nisu ponijeli svoj dio odgovornosti. No, vjera u povratak kućama još ih ne napušta. Proces povratka je pogrešno postavljen jer se, nastavlja Vidak, prvo zagovara želja za povratkom, a tek onda spominje stvaranje uvjeta za to. I sve dok je tako, i dok se u prvi plan ne stave uvjeti koji će utjecati na svijest i radati povećanu želju za povratkom kući, proces povratka će tapkati u mjestu. Prisutno je, kaže, i nezadovoljstvo organiziranošću izbjegličke populacije, kako u Bosanskoj posavini tako i u banjalučkoj regiji, a i šire, jer nema nikakve koordinacije među velikim brojem zajednica i udruga prognanih i izbjeglih. Spomenuo je na kraju i nedovoljnu angažiranost onih koji imaju sredstva i metode za stvaranje uvjeta za povratak, misleći tu u prvom redu na predstavnike međunarodne zajednice. Udruge i zajednice prognanih i izbjeglih nemaju pravo zatvarati oči pred problemima niti bježati od svog dijela odgovornosti, nego moraju učiniti sve da pronađu ljude koji su dostojni povjerenja prognanih i izbjeglih pa uz njihovu pomoć, kao i pomoć svih dobronamjernih iz Hrvatske i BiH te

međunarodne zajednice, pokušaju polako uzeti konce sudbine u svoje ruke, zaključio je gosp. Vidak.

• Proces povratka je pogrešno postavljen jer se prvo zagovara želja za povratkom, a tek onda se spominje ostvarivanje uvjeta za to.

Zatim je u ime Zavičajnog kluba općine Bosanski Brod govorio **Zdravko Marinić**. Ustvrdio je kako je aneksom 7. Daytonskog sporazuma svima zajamčeno pravo na povratak, pa tako i povratnicima u Bosansku posavinu, ali je prošlo pet godina, a od međunarodne zajednice u BiH nema organizirane obnove niti kakvog većeg i izražajnijeg povratka u Posavinu. Marinić je to potkrijepio podatkom po kojem je prije izbijanja rata na prostoru općina Bosanski Brod i Derventa živjelo više od 40.000 Hrvata, a tu su međunarodni donatori bili »jako darežljivi« pa su popravili samo 20-tak kuća i to one s najminimalnijim stupnjem oštećenja. Bosanska je posavina siročić o kojem međunarodna zajednica ne vodi računa, kaže Marinić, a to se vidjelo i iz nedavnog posjeta šestorice veleposlanika iz bogatih europskih zemalja. Oni su obišli nekoliko povratničkih mjesta u BiH, a u poharanu i opustošenu Bosansku posavinu nisu ni kročili. Mnogi donatori dolaze i odlaze, obećavajući pomoć, ali kad treba doći do realizacije pojedinih programa donatori nestaju ili izmišljaju svakojake razloge da ne ulože sredstva u hrvatski dio Bosanske posavine. Jedina je iznimka donacija Ureda hrvatskog člana Predsjedništva BiH gospodina Ante Jelavića koji donira 100 kuća na području Bosanske posavine. No, i tu ima velikih teškoća u realizaciji programa, budući da se neke kuće moraju graditi po nekoliko puta jer ljudi koji sada žive u Bosanskoj posavini, gradeći svoje kuće ruše i devastiraju kuće povratnika Hrvata uzimajući građevinski materijal, jer za 20.000 DEM pomoći koju dobiju za tu svrhu nikomu ne moraju podnijeti račune.

Uključivanje međunarodne zajednice

Potom je govorio ministar za ljudska prava i izbjeglice Bosne i

Hercegovine **Martin Raguž**. Kvalitetu ovog skupa vidio je u tome što se na njemu nalaze političke i druge udruge te što se problematika tretira kao općenacionalna i strateška. Smatra da Republika Hrvatska ima legitimno i legalno pravo pokretati ovakve rasprave, budući da je tijekom rata brinula o više stotina tisuća izbjeglica, ne samo Hrvata, na čemu je zahvalio. Mišljenja je da odluka o konstitutivnosti BiH može biti realizirana ako će postojati biološka supstanca, te da će bez ljudi sva formalna nastojanja biti vrlo limitirana. Zbog toga bi povratak morao biti najveći mogući prioritet hrvatske nacionalne politike, kako u Zagrebu, tako i u BiH, kaže gosp. Raguž. Uvjet reagiranja i jačeg angažmana međunarodne zajednice oko problema povratka vidi u izgradnji infrastrukture na područjima za povratak, te jačem uključivanju Sabora i Vlade Republike Hrvatske, kako bi sporazumi ministara vanjskih poslova Hrvatske i premijera Republike Srpske bili pomaknuti na razinu Republika Hrvatska – BiH. Istaknuo je da se BiH mora razvijati kao država hrvatskog naroda i hrvatskih institucija. Temeljnom pretpostavkom povratka drži zaštitu ljudskih prava, za koja kaže da su u BiH na vrlo niskoj razini, a dio Europe ćemo postati samo ukoliko poštujuemo međunarodne konvencije i standarde, konstatira gosp. Raguž. Naglašava da hrvatski narod u BiH nije više prepreka povratku, argumentirajući to podatkom da se na hrvatska područja vratilo 40 posto prognanih, a tek tri posto u Republiku Srpsku te deset posto na bošnjački dio BiH. Nije u redu, kaže, da se Hrvati ne mogu vratiti, dok je to drugim narodima omogućeno te predlaže da Sabor i Vlada Republike Hrvatske, te Vlade Federacije BiH i Republike Srpske po tom pitanju preuzmu svoj dio odgovornosti. Provođenje imovinskih zakona u BiH ocijenio je vrlo slabim, što dokazuje da još ne postoji pravna država. Predložio je sukkladno tome, da se u Hrvatskoj organiziraju skupovi koji će razmatrati tu materiju kako bi se došlo do operativnijih zaključaka koji bi pratili rješavanje navedenog problema, tretirajući ga kao problem opće na-

cionalne opstojnosti Hrvata u Bosni i Hercegovini, zaključio je ministar za ljudska prava i izbjeglice BiH.

• Republika Hrvatska ima legitimno i legalno pravo pokretati ovakve rasprave, budući da je tijekom rata brinula o više stotina tisuća izbjeglica.

Tema današnjeg okupljanja je pokušaj definiranja svih bitnih pitanja s kojima se susreće, kako Bosna i Hercegovina, tako i cjelokupna regija, rekao je dopredsjednik Federacije BiH **Ivo Andrić-Lužanski**. Povratak prognanih i raseljenih osoba na njihova prijeratna ognjišta nazvao je samom biti uspješnosti provedbe Daytonskog sporazuma i svih akata koji su u funkciji uspostave državno-pravnih elemenata Bosne i Hercegovine kao samostalne, suverene države. Smatra da odgovor na pitanje povratka prognanika i izbjeglica nije samo osiguranje krova nad glavom za one koji se žele vratiti. Potrebno je osigurati egzistencijalne parametre koji bi omogućili život dostojan čovjeka, sukladno današnjim standardima i mogućnostima Bosne i Hercegovine, kaže dopredsjednik Federacije BiH. Osvrnuo se tada na niz pitanja na koja je siguran da će, ako ne danas onda na narednim ovakvim okruglim stolovima, dobiti odgovor. Uпитao je: Tko su i gdje krivci za sve događaje koji su se desili u ovom dijelu Europe, a posebice današnji krivci za povratak malog broja Hrvata na prostore Republike Srpske, banjalučku regiju i Bosansku posavinu, te gdje je odgovornost premijera Republike Srpske, gospodina Dodiga i njegove Vlade, koja je izdvojila sredstva i još dobila dio sredstava od međunarodne zajednice za izgradnju izbjegličkih naselja? Drži da povratak nije moguć ukoliko se ne omogući egzistencijalna sigurnost, za koju kaže da ne postoje niti nakon pet godina od potpisivanja Daytonskog sporazuma. Na kraju izlaganja gosp. Andrić-Lužanski parafrazirao je biskupa Komaricu te rekao: »Tko ima snage preuzeti odgovornost, od političkih dužnosnika

domaćih i inozemnih, da se na ovaj način cementira jedan od najtežih zločina protiv čovječnosti, oduzimanja prava na dom, domovinu i rodni kraj«.

• Okrugli stol na temu povratka u Bosansku posavinu i banjalučku regiju je svijetlo u tami za prognanike s tog područja.

Sljedeći govornik je bio **Drago Majić**, predstavnik Zajednice udruga prognanih i izbjeglih povratnika Bosanske posavine. Okrugli stol na temu povratka u Bosansku posavinu i banjalučku regiju drži svjetlom u tami za prognanike tog područja, za koje kaže da su »ničiji« i da se spram njih loše odnosi. Naglasio je da su jedino Ured predsjednika Jelavića te hrvatski dužnosnici Vlade Federacije pokazali razumijevanje za njihove probleme. Naročito loše spram prognanika Posavine odnosi se Republika Srpska, za koju kaže da ih ne želi niti saslušati, a kamoli pomoći, tako da Hrvati koji su se vratili nisu u mogućnosti dobiti novčanu pomoć za obnovu kuća, te konstatira da je sve bilo samo pusto obećanje. Zahvalio je svima koji su pomogli da se ipak obnovi stotinjak kuća, što je omogućilo da se neki Hrvati vrate. Smatra da je to nužno kako bi srpsko stanovništvo uvidjelo da je povratak neizbježan. Taj povratak važan je i zato da ljudi vide kako Posavina više nije tako opasna za Hrvate, unatoč tome što je i dalje prisutan problem sigurnosti u uvjetima čiste nacionalne policije i svih ostalih predstavnika vlasti. Mišljenja je da su od svih stradanja Hrvata u donedavnom ratu najviše stradali Hrvati Bosanske posavine, konkretno Dervente i Bosanskog Broda. Iz Dervente je, kaže, 1500 Hrvata dalo svoje živote kako bi se obranila Republika Hrvatska u koju »srpska čizma« nije zakoračila. Toga moramo biti svjesni i držimo da je Hrvatska dužna skrbiti o nama i pomoći o povratku, konstatira gosp. Majić. Sukladno tome, napomenuo je da Hrvati Posavine uglavnom nisu naselili srpske kuće u Hrvatskoj i da neće biti imovinskih problema, te je zamolio za eventual-

na brza rješenja glede obnove kuća kako bi one do zime bile za stanovanje. Jedino rješenje za uspostavu mira u BiH vidi u kantonizaciji države, a za sadašnje postignuto stanje kaže da je neodrživo.

Sudbina BiH mora se rješavati među njenim konstitutivnim narodima

Sudbina Bosne i Hercegovine mora se rješavati unutar nje same, među njenim konstitutivnim narodima, a tek se onda može očekivati da će međunarodna zajednica pomoći, smatra **Gradimir Gojer**, potpredsjednik SDP-a BiH. U nastavku izlaganja predložio je da bi do zime trebalo organizirati dva skupa. Jedan u Sarajevu, a jedan u Banjoj Luci. Putem skupova reklo bi se premijeru i Vladi Republike Srpske kako nisu u pravu i da zaobilaze istinu te da nisu na nivou pregovarača s međunarodnom zajednicom, već je međunarodna zajednica talac njihove krive politike, ističe gosp. Gojer. Drugo što je predložio jest da se običu najugroženije kategorije hrvatskog pučanstva te da se na temelju toga napravi strategija pomoći tim ljudima, u suradnji s resornim ministarstvima Republike Hrvatske i BiH. Istaknuo je i da svako daljnje pregovaranje Republike Hrvatske s entitetom Republika Srpska smatra nastavkom njene agresije na državu Bosnu i Hercegovinu.

Do sada je iznijeto mnogo patnji ljudi koji su preživjeli strahote rata, rekao je **Andreas Lukša**, v.d. biskupa Evangeličke crkve u Republici Hrvatskoj. Nastavio je kako povijest drži učiteljicom života, ali da se boji da ljudska bića iz nje ništa ne uče. Osvrnuo se tada na povijest Evangeličke crkve na ovim prostorima, rekavši kako su evangelići raseљjavani još za vrijeme njemačke okupacije, a prvi evangelički biskup strijeljan je 1945. godine. Zbjeg je, kaže, kao dijete prošao i sam, te se uvijek divi ljudima koji ostaju na svom ognjištu, bez obzira na opasnosti koje im prijete. Kao primjer za to naveo je biskupa Komaricu. Istaknuo je da se Evangelička crkva zalagala da svijet sazna kako se ovdje vodi Domovinski rat, a ne vjerski ili građanski. U sklopu toga uvijek su pomagali preko svojih

međunarodnih institucija. Što se tiče projekata za pomoć Srbima te Hrvatima iz BiH koji se nalaze u Republici Hrvatskoj, pozdravio ga je, jer smatra da su svi građani Hrvatske ukoliko je priznaju kao svoju državu.

Niz pogrešnih polazišta

I **Krešimir Zubak**, član izaslanstva Federacije BiH pridružio se pozdravima i zahvalio na organizaciji ovog skupa u smislu podrške, razumijevanja i solidariziranja s problemima Hrvata Bosanske posavine i banjalučke regije. Smatra da je prošlo vrijeme patetičnog iznošenja što su Hrvati sve prošli, od optuživanja drugih do kritiziranja Daytonskog sporazuma. Treba poći od stvarnog stanja koje jeste i utvrditi mjere i aktivnosti kojima će se to stanje prevladati. Mišljenja je da se problem povratka u Posavinu i banjalučku regiju neće tako dugo riješiti, dok vlast u Republici Hrvatskoj ne bude imala jasnu i definiranu politiku spram BiH i spram Hrvata u BiH. Hrvatska vlast nema razrađenu koncepciju kako realizirati tu politiku u odnosu na prethodnu vlast, tako da neki istupi dužnosnika RH asociraju na nastavak stare politike, zaključuje gosp. Zubak. Kaže, kako je Republika Hrvatska potpisnica Daytonskog sporazuma, a njegova realizacija pretpostavlja povratak Srba u Hrvatsku i povratak Hrvata u BiH, te drži da je besmisle-

no tvrditi kako se Hrvatska ne bi trebala baviti ovim problemom. Pogrešnim je ocijenio i tvrdnje da se za sadašnje stanje u kojem se nalaze Hrvati iz BiH krivi bivša vlast te da se sadašnja vlast optužuje da za njih ne želi preuzeti odgovornost i ispraviti ih. Daytonski sporazum je nazvao lošim, ali smatra da ga zajedničkom akcijom možemo promijeniti. Greška je, drži i to što Republika Hrvatska odluku o povratku ili ostanku Hrvata iz BiH u Hrvatskoj prepušta samim ljudima. Na taj način, tvrdi gosp. Zubak, destimulira se povratak koji je od interesa za sve. Umjesto navedenog, sugerirao je da Hrvatski državni sabor utvrdi jasnu politiku spram BiH, da Sabor utvrdi jasne zadatke Vladi kako bi ona iznašla sredstva da se ta politika i realizira.

• Prošlo je vrijeme patetičnog iznošenja što su sve Hrvati prošli, od optuživanja drugih do kritiziranja Daytonskog sporazuma. Umjesto toga potrebno je utvrditi stvarno stanje i pokušati ga prevladati.

Ilija Barišić svoje je izlaganje koncentrirao na problem Bosanskog Broda govoreći u ime prognanih s tog područja. Kaže kako je zaprimljeno 13 tisuća zahtjeva za povratak stanovnika u taj grad. Drži da bi upravo u Brodu moglo doći do odmatanja klupka povratka, na način da gospoda Picula i Dodig riješe povratak Srba u zapadnu Bosnu, čime bi se otvorila mogućnost rasterećenja Slavenskog Broda, koji ima veliku koncentraciju izbjeglica. U situaciji u kakvoj se Bosanski Brod danas nalazi, teško da će se netko odlučiti na povratak, jer se povratnicima jako malo nudi, konstatira gosp. Barišić. Na kraju je rekao da optimizam predstavljaju zadnja ulaganja u oko 215 objekata, koja je omogućila međunarodna zajednica u suradnji s Republikom Srpskom, a radi se i na obnovi oko 35 do 40 stambenih objekata.

I malo svjetlijih tonova

Tomislav Antunović je pozdravio prisutne a posebno biskupa Komaricu koji je, podsjetio je, danima,

mjesecima i godinama molio države BiH, Hrvatsku i čitav svijet da pomognu u što bržem započinjanju rješavanja nastalih problema.

Predstavio se. Predsjednik je Udruge brčanskih Hrvata. U tom je području situacija nešto bolja, kazao je, i iznio da se Udruga oslanjala na pomoć međunarodne zajednice na čemu joj ovom prilikom zahvaljuje.

Prema njegovim riječima, sela zapaljena u vrijeme srpske okupacije obnovljena su u 50 do 60 posto slučajeva, dijelom donacijom međunarodne zajednice, a dijelom i samobnovom.

U godinu dana vratila se polovica stanovništva a ostalima koji to do tada nisu učinili, supervizor je zaprijetio da će njihove kuće, ukoliko se u njih ne vrate, biti iznajmljene Srbima iz Jajca, Sarajeva i drugih mjesta. Ova je prijetnja urodila plodom, rekao je, što je primjer da se može napraviti i više.

Kako danas stvari stoje, u Brčkoj policiji i državnoj upravi više je Hrvata nego ikada prije. To dokazuje da se situacija dosta popravila te da se stanje normalizira. No, u svojim kontaktima, predstavnici Hrvatske trebaju tražiti od predstavnika Republike Srpske da utječu da se povratak još više ubrza.

• U svojim kontaktima predstavnici Hrvatske trebaju tražiti od predstavnika Republike Srpske da utječu da se povratak još više ubrza.

U Brčkom se sada osigurava povratak u vlastitu kuću u roku mjesec dana, i primjenom deložacije, ali još više treba poraditi na dvosmjernom povratku.

Za jednaka prava povratka

Vlado Glavaš je upozorio na mogućnost da Hrvati u Bosni postanu nacionalna manjina. U tome, rekao je, potpomaže Republika Hrvatska jer ne brine dovoljno ozbiljno o sigurnom povratku Hrvata, a o tome istovremeno vodi računa kada se radi o povratku Srba u Republiku Hrvatsku. Pri tome »baca« Hrvate na ulicu i ostavlja ih bez budućnosti. U svemu je najodgovornija među-

narodna zajednica jer je, ustvari, priznajući zločinački režim Republike Srpske priznala etničko »čišćenje« Bosne i Hercegovine, i zapravo nagradila one koji su izazvali rat na ovim prostorima. Nju je, nažalost, priznala i Republika Hrvatska i primila njihovog predstavnika kao predsjednika jedne države.

Gospodin Glavaš sugerira da Republika Hrvatska zauzme ozbiljnije stajalište glede poštovanja jednakog prava na povratak, te međunarodnoj zajednici, koja snosi moralnu odgovornost jer u povratku daje prednost samo Srbima, postavi uvjete i termin povratka. U protivnom se za godinu ili dvije može očekivati da Hrvati postanu manjina, bez ikakvog prava glasa.

U diskusiju se uključio predsjedatelj i zamolio govornike, unatoč razumijevanju za prisutne emocije, da vode računa da nikoga ne povrijede. Dodao je – sada se traži rješenje za izlaz iz postojeće situacije, a ukazivanje na greške iz prošlosti do njih neće dovesti.

Milan Kovač, predsjednik Odbora za useljništvo Hrvatskoga državnog sabora, zahvalio je organizatorima skupa jer smatra da diskusija ide u prilog radu Odbora na čijem je čelu.

Otkada obavlja tu dužnost, mnogi su dolazili tražeći rješenje svoje situacije, a nju je, kako reče, moguće riješiti jedino promjenom zakona. Odbor je zato uputio neke od svojih zaključaka Vladi, naročito u svezi s pitanjima mirovina prognanih Hrvata iz Bosne i Hercegovine. Do sada nije dobio odgovor, a ljudi ne mogu čekati, rekao je zastupnik Kovač.

Smatra da Republika Hrvatska mora svojim građanima osigurati potrebni minimum za opstanak i ne ukidati im jedine prihode. Naime, isplata mirovina u Banjoj Luci kasni već šest mjeseci, a toliko naš protjerani čovjek ne može čekati.

Također, smatra da im se ne smije ukidati zdravstveno i socijalno osiguranje, pogotovo što su u međuvremenu rođena djeca koja se tu školuju.

Apelirao je stoga na ujedinjavanje udruga kako bi zajednički mogle od Vlade zatražiti financijsku pomoć, i tako biti prepoznatljiv partner u radu Odbora za useljništvo.

Ideja koja nema alternative

Zastupnik dr. **Anto Kovačević** se s izrazima poštovanja obratio predsjedniku Sabora, ministrima i biskupu Komarici.

Zahvalu u ime demokršćanske ideje, solidarnosti s prognanima, izbjeglicama, poniženima i uvrijeđenima, uputio je biskupu Komarici, Katoličkoj crkvi u Bosni i Hercegovini, kardinalu Vinku Puljiću, fratrima »Bosne srebrene« i svima koji su se zauzimali za očuvanje prava hrvatskog čovjeka na svoju domovinu Bosnu i Hercegovinu.

Podsjetio je da su Hrvati u Bosni autohtoni narod i da je Ustav Bosne i Hercegovine na pravedan način riješio pitanje jednakopravnosti. Tu je ideju, podsjetio je, zastupao i u godinama kada je to bilo svetogrđe, i smatra je jedinom pravom koja nema alternative.

• Ideja jednakopravnosti je jedina prava i ona nema alternative.

No, osnovnim pitanjem smatra ono koje se tiče međunarodne zajednice. Naime – ima li ona političke volje ići protiv vlastitog Daytonskog projekta kojim je zacementiran genocidni projekt Miloševićeve velikosrpske koncepcije, i provesti Ustav Bosne i Hercegovine. Drži kako hrvatski narod ima pravo na povratak u svoje domove, kao i drugi narodi na tom prostoru, i da je za proces povratka najodgovornija međunarodna zajednica.

Dr. **Mate Granić** je rekao da kao bivši ministar vanjskih poslova može slobodnije govoriti o prošlim događajima i da s vremenske distance treba uzeti u obzir neke događaje i pregovore.

Bilo je jednostavno u vrijeme NATO operacije reći da je Milošević ratni zločinac i da je ideja velike Srbije odgovorna za rat u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini i na Kosovu, ali vrlo teško nekoliko mjeseci prije, kada se balansiralo u pristupu međunarodnoj zajednici. U pregovorima prije vašingtonskog sporazuma za trajni je mir trebala biti žrtvovana Posavina, koridor ispod Županje, Prevlaka do Molunata i Baranja ili uveden kondominijum u istočnoj Slavoniji, ali to Hrvatska

nije mogla prihvatiti. Treba znati i to, rekao je bivši ministar da je dva dana prije završetka Daytonskog sporazuma jedini problem bio Brčko. Dogovoreno je da se riješi arbitražom i kada se činilo da će pregovori biti neuspješni i da će doći do prekida, tomu se usprotivio gospodin Zubak.

Cijelo je vrijeme, i u najtežim trenucima etničkog čišćenja, banjalučko pučanstvo bilo čvrsto povezano s biskupom Komaricom. On je bio simbol opstanka te simbol novog vremena u kojem se svatko mora vratiti u svoj dom dobrovoljno i uz punu sigurnost. Dodao je – dok su Mladić i Karadžić još na slobodi nema sigurnosti za povratak, nema iskrenosti u tvrdnjama da se omogućava povratak.

Bez financija težak povratak

Mate Gogić je govorio u ime Zajednice prognanih, izbjeglih i iseljenih iz Bosanske posavine, autentične zajednice koja je osnovana 1993. godine.

Odgovorivši na primjedbu da bi se zajednice prognanika trebale ujediniti, čemu se ne protivi, navodi da je 1998. i 1999. godine stvoreni velik broj takvih zajednica a njihovi su mentori upravo oni koji su do prije nekoliko mjeseci bili protiv povratka Hrvata u Bosansku posavinu i sjeverozapadnu Bosnu.

• Hrvati se vraćaju u Bosnu i Hercegovinu »na kapaljku«, a Srbi u Hrvatsku i Federaciju na tisuće.

Prema njegovim riječima, Hrvati se vraćaju u Bosnu i Hercegovinu »na kapaljku«, a Srbi u Hrvatsku i Federaciju na tisuće, što je potkrijepljeno brojčanim podacima.

Pokazalo se dobrim, rekao je, uspostavljanje mješovite policije kao što je učinjeno u Drvaru nakon krvavog događaja, ranjavanja biskupa Puljića. Drži da to treba proširiti i na druga mjesta.

Konstatiravši kako su propali govori hrvatskih ministara Granića i Picule s Dodigom o povratku, rekao je da od međunarodne zajednice treba tražiti financijsku pomoć bez čega je, smatra, teško provediv

povratak. Od Republike Hrvatske traži da se dio iz proračunskog izdvajanja usmjeri Bosanskoj posavini i sjeverozapadnoj Bosni.

Dr. **Berislav Andrijević** je izvjestio da su dosadašnji sabori Hrvata dali velik doprinos njihovu povratku pa i posljednji nazvan Sabor Hrvata Posavine i sjeverozapadne Bosne.

Budući da do promjene vlasti nije bilo moguće učiniti ništa, drži kako je sada vrijeme da se na planu povratka učini mnogo više.

Prema podacima, u Republiku Srpsku vratilo se 352 Hrvata i 3250 Bošnjaka, što je desetorostruko više (u korist Bošnjaka). Da bi se ti odnosi promijenili, predlaže da se pri Vladi Republike Hrvatske osnuje tijelo koje bi se brinulo o povratku. Bilo bi sastavljeno od predstavnika iz srpskog entiteta jer smatra da ih na njihova ognjišta ne mogu vratiti oni koji su glasovali protiv konstitutivnosti Hrvata i bili protagonisti politike Herceg-Bosne. Upravo se njome pridonijelo da se Hrvati isele iz Banje Luke.

Drži da povratak mora biti potpomognut u financijskom i sigurnosnom smislu, iskazavši protivljenje da ih se od izbjeglica pretvara u useljenike smještene u izgrađene kuće (rezervate) ako imaju svoje vlastite kuće i u njih se žele vratiti. U istom smislu trebaju djelovati sve tri stra-

ne, a Daytonski sporazum treba dopuniti jer neke njegove odredbe više ne odgovaraju vremenu i stanju.

Nikola Olujić je zatražio da se stvore mogućnosti povratka jer u mjestu iz kojeg je morao otići ima mogućnosti za život i rad za mnogo ljudi.

Problem malih i neredovitih mirovina

O pravima i problemima umirovljenika iz Bosne i Hercegovine govorio je zatim **Stipo Čičak**. Podsjetio je na brojne probleme s kojima se susreće ova kategorija prognanika, a najveću prepreku vidi u postojanju čak tri fonda za umirovljenike. O problemima je upoznata i Vlada Republike Hrvatske, od koje je zatraženo da razmotri mogućnost subvencioniranja malih mirovina jer je to jedini način da se osigura dostojanstveni život. Obavijestio je nazočne da je ova molba razmatrana na sjednici Vlade, koja je čitav problem prosljedila ministru rada i socijalne skrbi, Davorku Vidoviću. Ocijenio je zatim, da bi se ovi opisani problemi prognanih umirovljenika mnogo brže rješavali ukoliko bi Bosna i Hercegovina uspjela utemeljiti jedan mirovinski fond.

• Trebalo bi pristupiti novom teritorijalnom ustroju Bosne i Hercegovine i podjeli na kantone.

Govorio je zatim o vlastitim iskustvima i nedaćama prognaničkog života, koji je započeo zatvaranjem u srpski zatvor u Doboju. Ocijenio je da će povratak u ovu regiju biti znatno usporen, te zatražio da se ukine naziv – »Srpska Republika«.

U ime Zajednice povratnika Bosanske posavine govorio je zatim **Ivo Križanović** koji je podsjetio da je njihov pozdrav – »Hoću svojoj kući« postao i zajedničko geslo prognanika. Zatražio je da se postojeći Daytonski sporazum upotpuni ukidanjem postojećih entiteta – Federacije i Republike Srpske, budući da se nisu iskazali kao čimbenici povratka. Od predstavnika Hrvatskoga državnog sabora je zatražio da podrže ovakvu inicijativu jer bi se time ubrzao slabašan proces po-

vratka. Smatra da bi umjesto dosadašnjeg koncepta teritorijalnog ustroja Bosne i Hercegovine trebalo izraditi posve nove kantone. U slučaju Bosanske posavine trebalo bi obuhvatiti sljedeće gradove: Bosanski Brod, Derventu, Bosanski Šamac, Modriča, Odžak, i Orašje, s administrativnim sjedištem u Brčkom. Srbi bi zauzvrat dobili mogućnost da Drvar bude podijeljen na dva kantona: Unsko-sanski i Livanjsko-duvanjski. Ukoliko nadležna politička tijela odbiju podržati ovakvu koncepciju, provest će se referendum o proglašenju navedenog kantona među izbjegličkom populacijom iz Bosanske posavine. Zatražili su od ministra **Tonina Picule** da podsjeti premijera RSK **Milorada Dodiga** na preuzete obveze iz ožujka ove godine.

Dodatnu zabunu i nesuglasice među prognanicima, naglasio je gosp. Križanović, pobuđuju i pojedinci koji govore da će se prognanici moći vratiti svojim domovima onoga trenutka kada ovi dijelovi BiH postanu integralni i sastavni dijelovi Republike Hrvatske. Predložio je na kraju da se utemelji Koordinacijski odbor kojega bi tvore izbjeglice iz Bosanske posavine, a koji bi se zalagao za ostvarenje ovih ciljeva u tijelima državne vlasti.

U ime Zajednice povratnika Bosanske posavine, govorio je dopredsjednik **Jure Krajnović**. Upozorio je na teška i neugodna iskustva povratnika koji su bili na području posavine pod nadzorom bosanskih Srba. I osobno je svjedočio o neugodnim iskustvima, a najteže je primio noćna uznemiravanja i uvredljive povike od tamošnjeg stanovništva. Smatra da njihova golgota ima politički predznak, a procijenio je da su njihove nevolje počele odmah nakon što su izigrani dogovorom između Miloševića i bivšeg predsjednika Republike Hrvatske, dr. **Franje Tuđmana**. Upozorio je da se do sada u njegov rodni kraj vratilo malo starosjedilačkog stanovništva. U selo Višnjik, vratilo se svega 10 osoba, a nekoliko ih je došlo i u susjedna mjesta – Koraće, Derventu i Polje. Ocijenio je da su prognaničke nade do sada bile prečesto izdane i iskorištavane, te je zamolio

ministra Piculu da štiti njihove interese i ohrabri želju za povratkom u Bosnu i Hercegovinu.

Prognanicima treba jedna krovna udruga

U ime Zajednice Hrvata »Ivanska«, govorio je **Pavao Majdandić** te na početku izlaganja ocijenio da bi i u nadolazećem periodu trebalo imati slične sastanke i razmjene mišljenja. Ocijenio je da prognaničke udruge mogu imati značajnu savjetodavnu ulogu kad se rješavaju tehnički problemi oko organizacije i plana povratka. Zbog nagomilanih poteškoća koje otežavaju efikasniji rad prognaničkih udruga, predložio je da se pristupi utemeljenju krovne organizacije prognanika koja bi promicala i artikulirala temeljne probleme vezane uz povratak Hrvata u Bosnu i Hercegovinu.

• Prognaničke udruge mogu znatno pomoći prilikom organizacije povratka i obnove.

I sljedeći govornik, **Pavao Bjelkanović**, govorio je o problemima koje imaju oni Hrvati koji su ostali u svojim domovima tijekom rata. Budući da je ujedno i jedini zastupnik u Skupštini grada Banjaluke za hrvatski narod, iznio je i neka iskustva vezana za političko djelovanje u tim teškim okolnostima. Smatra da nema koristi od međusobnog prozivanja jer preostali poslovi traže visok stupanj suradnje svih osoba koje se zalažu za povratak hrvatskog naroda u banjalučku regiju.

Štefo Masatović napomenuo je da bi prognanički problemi bili neprevladivi da je izostala pomoć Republike Hrvatske i međunarodne zajednice. Zahvaljujući ovoj pomoći, prognanici su ipak uspjeli sačuvati optimizam i vjeru u povratak svojim domovima. Upozorio je, međutim, da prolaskom godina, slabe spone između prognanika i otetog zavičaja, pa bi trebalo utvrditi termin konačnog povratka za sve one koji ne žele odustati od ovog konačnog cilja. Poseban problem bosansko-hercegovačkim prognanicima u Hrvatskoj predstavlja mogućnost de-

ložacija koje prijete brojnim obiteljima koje su silom prilika ušle u tuđe stanove i kuće. Zbog ovih okolnosti treba poticati povratak u dva smjera, jer bi se tako umanjile sadašnje napete situacije. Naveo je zatim još neke probleme koji dodatno opterećuju životnu svakodnevicu povratnika. Istaknuo je tako nesuglasice i dvojbe oko dosadašnje razine zaštite građanskih prava u susjednoj Bosni i Hercegovini. Smatra da se ova prava izuzetno teško provode na području Federacije, a situacija na području Republike Srpske za manjinske narode bremenita je za sada nerješivim teškoćama koje se moraju hitno ukloniti. Podsjetio je da tamošnje vlasti blokiraju povratak Hrvata, pa ukoliko se ne omogući siguran i dostojanstven povratak, prognanicima treba olakšati rješavanje statusnih i egzistencijalnih pitanja u Republici Hrvatskoj. Najgora mogućnost odnosi se na započeti proces trajnog iseljavanja u treće zemlje. Ovu varijantu prihvaćaju mladi i vitalni ljudi pa će se negativne posljedice tek osjetiti. Zbog ovakvih bi negativnih trendova trebalo brzo djelovati i pristupiti osnivanju Povjerenstva koje bi pomoglo oko pitanja povratka ili integracije u Republici Hrvatskoj.

• Pojedine prognaničke udruge nisu opravdale povjerenje, a izostala je i značajnija međunarodna pomoć u obnovi.

O sudbinama žena koje su tijekom agresije na Republiku Hrvatsku ostale bez svojih najmilijih, govorila je **Zdenka Farkaš**. Smatra da se posljednjih desetak godina skupilo puno tuđe i razočaranja kod ovog dijela prognaničke populacije. Kritički se osvrnula i na rad pojedinih krugova međunarodne zajednice, ocjenjujući kako nisu pružili adekvatnu pomoć žrtvama rata. I na hrvatskoj se političkoj sceni našlo osoba koje nisu mogle ili nisu znale pomoći prognanicima, pa bi ovaj sastanak trebao biti korak dalje u poslovima oko organizacije povratka. Podsjetila je na pojedine javne akcije kojima se alarmirala među-

narodna javnost o razmjerima agresije na Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu. Materijalni ostaci ovih akcija sačuvani su i danas, jer je oko sjedišta UN-a u Zagrebu podignut zid opeke s imenima stradalnika. Govorila je i o radu udruga prognanika i zamjerila kako su pojedinci iznevjerili povjerenje koje su dobili od prognanika i javnosti. Predložila je da svaka žrtva i svaki prognanik dobije karticu identiteta, preko koje bi se znali njegovi točni podaci kao i moguća pomoć od hrvatske države i međunarodnih humanitarnih udruga. Trebalo bi utemeljiti i hrvatsku humanitarnu diplomaciju, jer Međunarodni komitet Crvenog križa nije opravdao očekivanja i nadanja stradalnika, ocijenila je Zdenka Farkaš. Problematičnim je ocijenila i dosadašnji rad Međunarodnog suda za ratne zločine u Haagu.

Prognanici trebaju imati temeljnu zdravstvenu zaštitu

U ime Humanitarne udruge izbjeglih i raseljenih Hrvata Bosne i Hercegovine, »Dr. Ivan Mertz«, govorila je zatim **Ružica Vidović**. Pročitala je i prokomentirala molbu prognanika pisanu noć uoči ovog sastanka. Upozorila je na dramatičnu situaciju jer su pojedinci već očajni i na izmaku snaga. Najteža je neizvjesnost, jer nitko ne ukazuje na izlaz iz postojeće situacije koja paralizira rad i napore brojnih prognaničkih obitelji. Zamolila je sve utjecajne osobe i institucije da ulože dodatni napor kako bi se izašlo iz sadašnje, nepodnošljivo teške situacije.

Nabrojala je zatim najteže probleme prognanika, te konstatala da ima slučajeva gladovanja kao i oduzimanja prava na zdravstvenu i socijalnu pomoć i zaštitu. Obitelji se razdvajaju, mladi se nastoje trajno iseliti u zemlje zapadne Europe, a starije osobe su osuđene na traženje elementarne humanitarne zaštite koje ima sve manje i manje. Čak se i udruga »Caritas« izgleda umorila od pomaganja i ne odgovara na dramatične molbe koje stižu od udruga i pojedinaca. Stvara se neizdrživa situacija, a ljudi su sve skloniji mišljenju da se o njihovim

životnim problemima ne želi zamarat niti Hrvatska niti Bosna i Hercegovina.

I biskupije su suočene s teškim razaranjima i odlaskom vjernika

Mons. Ivo Tomašević približio je stavove i razmišljanja Vrhbosanske nadbiskupije i uvodno podsjetio na statističke podake i ustroj ove važne crkvene institucije u Bosni i Hercegovini. Osim Hercegovačke biskupije koja je zadržala približan broj prijeratnih vjernika, sve su ostale biskupije doživjele teška razaranja te dramatično smanjenje broja vjernika. O katolicima u Bosni i Hercegovini skrbe i drugi svećenički redovi osim franjevaca pa bi trebalo naglasiti i ovu važnu činjenicu. Naveo je podatak da se o vjernicima Sarajeva tijekom cijeloga rata skrbrilo dvadesetak, najvećim dijelom, biskupijskih svećenika. Ocijenio je da povratak u zavičajna mjesta najviše blokiraju nepravdni zakoni, te legalizacija nasilja i kriminala. Te probleme bi trebali rješavati oni koji su najpoznatiji, odnosno zakoniti predstavnici vlasti. Kada se razriješe ovi problemi, ljudi će prihvatiti zajednički život i posvetiti se svakodnevnim brigama i traženju boljitka za svoje obitelji. Dakle, primarno bi trebalo zaustavi-

ti kriminal, korupciju i lopovluk u mjestima gdje se kani organizirati povratak. Ocijenio je da bi Republika Hrvatska mogla pomoći oko utemeljenja kantona u cijeloj Bosni i Hercegovini, jer je dosadašnja administrativna entitetska podjela neodrživa, nepravedna i neprirodna.

• Financijsku pomoć koju pruža Hrvatska treba usmjeriti prema područjima koja su najviše stradala u ratu.

Financijsku pomoć koju pruža Hrvatska treba razmotriti i usmjeriti prema ciljevima koji su najvažniji. Veća pomoć bi trebala biti u poručjima ratnih sukoba i stradanja, a znatno manja u onim krajevima koji su izbjegli ratna iskušenja. Treba istaknuti i pohvaliti one predstavnike političkih struktura koji dijele sudbinu povratnika i vraćaju se u domicilna naselja zajedno sa svojim narodom. Takvi primjeri ohrabruju i ukazuju da još uvijek ima hrabrosti i poštenja. Predstavnici udruga trebali bi i sami što više djelovati na području Bosne i Hercegovine jer bi time i sami ohrabivali i poticali povratak. Problemi povratnika trebaju se primarno rješavati u: Sarajevu, Mostaru i Banja Luci, a humanitarna bi pomoć trebala slijediti ove prioritete. Trebalo bi uputiti dodatni apel predstavnicima međunarodne zajednice da pomognu i hrvatskim prognanicima. Dosadašnja nam iskustva govore da je ova pomoć najčešće izostala, a zbog postojeće situacije kasni se s obnovom razrušenih domova. Na kraju je apelirao i na hrvatske elektronske i tiskane medije da više prostora i pozornosti posvete ovoj problematici jer se i tako pomaže prognanicima koji sve više izbjegavaju isticati da dolaze iz Bosne i Hercegovine. Ne bi se smjelo dogoditi da postane sramota reći da vučesh porijeklo iz Bosne, upozorio je na kraju opsežnog izlaganja mons. Ivo Tomašević.

O problemima Udruge prognanik i izbjeglih povratnika Općine Modriča govorio je **Anto Šuvalić**. Ukazao je na one projekte koji su pomogli prilikom povratka prognanika u

ovaj grad. U tijeku je izgradnja 97 kuća za Hrvate iz Modriče, a program provodi Norveška narodna pomoć. Uz ovu akciju provode se tehničke pripreme za obnovu 30 hrvatskih kuća, a ovaj projekt podupire američka humanitarna udruga (IRC). Problemi se javljaju prilikom bankovnih transfera jer je lokalna Tuzlanska banka dospjela u poslovne poteškoće koje se odražavaju i na ovom projektu. Iako postoje određeni problemi na području nove općine Vukosavlje unutar Republike Srpske, dosadašnji uspjesi ohrabruju jer povratnike susjedi nisu uznemiravali. Apelirao je na nadležne institucije Republike Hrvatske da pomognu, koliko mogu, u akciji izgradnje kuća i povratka prognanih Hrvata Bosne i Hercegovine u svoje domove.

Ocijenio je ujedno da je akcija povratka u obostranom interesu i trebaju je ohrabrivati i poticati svi pojedinci i institucije vlasti, kako u Hrvatskoj, tako i u Bosni.

Povrat imovine

Marija Marković zahvalila je na pozivu za sudjelovanje na Okruglom stolu. Istaknula je kako su se Hrvati koji su tijekom rata ostali u Banjaluci odazvali pozivu biskupa Komarice i pomagali u humanitarnom radu, pa je tako i sama karijeru suca zamijenila radom u Caritasu, budući da je iz poznatih razloga izgubila to mjesto. Zadatak je bio organizirati službu koja će svima koji to zatraže pružiti pomoć u ostvarivanju prava na imovinu. Rok za podnošenje zahtjeva za povrat i otkup stanova istekao je 19. travnja ove godine, ali još uvijek pristižu zahtjevi za povrat imovine, vlasništva i posjeda. Marija Marković je također napomenula kako surađuju s Ministarstvom za izbjeglice i raseljena lica Republike Srpske, ali i s Komisijom za imovinske zahtjeve raseljenih lica i izbjeglica u okviru aneksa 7 Daytonskog sporazuma i ostalim međunarodnim organizacijama, koje im pomažu da uloženi naponi što prije poluču rezultate, budući da nisu zadovoljni sa suradnjom koju imaju s Ministarstvom.

U Banjaluci živi oko 80 ljudi koji ne mogu stanovati u svojim nekretno-

ninama, oko 200 građana koji svoju imovinu moraju dijeliti s raseljenima, odnosno građanima srpske nacionalnosti, a takav je suživot praktički nemoguć, s čime je bio upoznat i gospodin Schillinger.

• Pomoglo bi kad bi resorna ministarstva Republike Hrvatske dostavila podatke o vraćenju imovini, kako bi i oni sa svoje strane mogli zatražiti oslobađanje imovine u kojoj stanuju te osobe, čime bi postupak bio bitno ubrzan i olakšan, jer ga ministarstva Republike Srpske odugovlače raznim dokumentima mimo zakona.

Na kraju svog izlaganja gospođa Marković je istaknula kako bi puno pomoglo kad bi resorna ministarstva Republike Hrvatske dostavila podatke o imovini vraćenju izbjeglim Srbima, kako bi i oni sa svoje strane mogli zatražiti oslobađanje imovine u kojoj stanuju te osobe, čime bi postupak bio bitno ubrzan i olakšan jer ministarstva ga Republike Srpske odugovlače raznim dokumentima mimo zakona.

U odredbama aneksa 7 Daytonskog sporazuma nije propisan rok za rješavanje zahtjeva, a ne poštuju se ni oni rokovi koji su propisani. Služba banjalučkog Caritasa radit će na tome da se rokovi poštuju i skrate.

Ilija Šimić ocijenio je kako je pitanje povratka Hrvata i njihov položaj u BiH težak problem, posebice stoga što Hrvati koji žive na područjima BiH gdje čine većinu i dalje iseljavaju. To je pitanje koje moraju rješavati vlasti u BiH, u suradnji s Republikom Hrvatskom, koja ima ustavnu, moralnu i političku obvezu skrbiti o Hrvatima u susjednoj državi, kazao je govornik i dodao kako je i ministar Picula ustvrdio da Bosnu i Hercegovinu treba urediti kao demokratsku državu, snošljivu za sve njene narode i građane. Kako na unutarnjem planu, tako i na međunarodnoj razini

treba raditi na mijenjanju Daytonskog sporazuma, te pokušati omekšati granicu, odnosno razlike među entitetima, na način na koji to pokušava Jure Krajnović, mišljenja je Ilija Šimić. Stoga je predložio da se na nivou parlamenata dviju država, ali i izvršne vlasti, djeluje, a problematika promatra na ovakav način. Međunarodnu je zajednicu ocijenio »ili nedovoljno odlučnom, ili ne zna što hoće«, dodajući kako treba procijeniti je li Pakt o stabilnosti samo lijepo zamišljena institucija, ili treba raditi na osnivanju neke učinkovitije međunarodne organizacije.

Porazni rezultati politike o etničkoj podjeli BiH

»Ono što se dogodilo stanovnicima Bosanske posavine i banjalučke krajine rezultat je aktivne politike koja se vodila prema tim krajevima, ideje o etničkoj podjeli Bosne i Hercegovine«, započeo je svoje izlaganje **Ivo Komšić** i dodao kako te činjenice ne treba predvidjeti pri pokušaju da se pronađu odgovori vezani uz predmetnu problematiku.

Hrvatska bi Vlada, za razliku od prethodne, trebala aktivno raditi na što skorijem povratku izbjeglica iz BiH u njihove domove, poglavito onima koji zauzimaju tuđe kuće u Republici Hrvatskoj, a njihove su kuće u centralnoj Bosni nedirnute, te na taj način onemogućavaju Srbima da se vrate u Hrvatsku, ali i Hrvatima povratak u Republiku Srbiju.

Komšić drži kako bi Republika Hrvatska trebala ulagati u Bosnu i Hercegovinu i raditi na čvršćim gospodarskim vezama, jer će ekonomski održiva situacija dodatno stimulirati povratak izbjeglih i raseljenih. Palijativna rješenja neće donijeti željene rezultate, ocijenio je, a Hrvatska mora naći interes za ulaganje u ekonomsku osnovu BiH. Govornik je također apelirao na Republiku Hrvatsku da se, kao zemlja koja u regiji uživa najveće povjerenje Međunarodne zajednice, založi za provođenje Odluke Ustavnog suda o konstitutivnosti, jer je upravo konstitutivnost jedan od

najvažnijih preduvjeta za povratak, odnosno za stvaranje kritične mase koja može relativizirati entitete i raditi na mijenjanju Daytonskog sporazuma. Do sada su se s hrvatske strane velika sredstva ulagala na kriva područja i u krive projekte, umjesto u Bosansku posavinu i centralnu Bosnu, kazao je Komšić, a rezultat je da ljudi koji imaju slobodne nekretnine u Busovači, Zenici, Vitezu i Kaknju žive u Hercegovini.

Tek se malobrojni žele vratiti u mjesta iz kojih su prognani

Tomo Aračić, predsjednik Zajednice useljenika i naseljenika Republike Hrvatske, na početku svog izlaganja, zahvalio je na prilici da predstavnici naroda i organiziranih udruga iznesu svoja mišljenja. Zajednica useljenika i naseljenika je prvotno djelovala na području južno od Karlovca, međutim, proširila je svoje djelovanje na čitav prostor Republike Hrvatske, nakon što su se počele javljati lokalne udruge, želeći se pridružiti Zajednici.

Osnovana je radi poboljšavanja uvjeta života useljenih i naseljenih Hrvata na oslobođenim područjima.

Predsjednik Zajednice drži kako se problem povratka može promatrati s tri aspekta: političkog, religijskog i stajališta naroda. Često se zaobilaze problemi običnih ljudi, kazao je Aračić, istaknuvši da su rezultati ankete o povratku provedene u Sunji, Korenici, Starom Petrovom Selu, Smrtićima i drugim mjestima, pokazali kako se tek 3,4 posto ispitanika izjasnilo da se želi vratiti u mjesta iz kojih su protjerani. Stoga je potrebno ubrzati rješavanje problema u procesu povratka, ali i onih do kojih dolazi kad ljudi žele ostati na teritoriju Republike Hrvatske, a bez osiguranih uvjeta života i rada ne bi trebalo tjerati ljude da se vrate u svoja mjesta, za što je potrebno izraditi transparentan program u koji će udruge imati uvid. Iznio je, zatim, primjere s terena o teškom životu koji vode useljeni i naseljeni Hrvati u Repub-

lici Hrvatskoj. Tomo Aračić je također ocijenio kako su iz te populacije najobezvrednija kategorija umirovljenici, koji bi, nakon svih žrtava koje su podnijeli za stvaranje hrvatske države, trebali imati makar dostojanstven život. Ako im to Republika Hrvatska ne može osigurati, trebalo bi otvoriti mogućnost odlaska u treće zemlje, jer bez pristojne mirovine i zdravstvenog osiguranja neće moći preživjeti. Zajednica useljenika i naseljenika Republike Hrvatske pokušat će, u suradnji s hrvatskom Vladom i međunarodnom zajednicom, te svim institucijama koje se bave ovom problematikom učiniti sve kako bi se skratila neizvjesnost u kojoj živi ta populacija. S tim će ciljem u listopadu organizirati veliku konvenciju udruga i ostalih čimbenika koji su angažirani oko povratka.

Luka Gavranović posebice je istaknuo pitanje sigurnosti povratnika, budući da su ratni zločinci još uvijek na slobodi u Republici Srpskoj (zamolio je da se umjesto tog naziva koristi naziv srpski entitet), iako su njihova imena poznata, a neki obnašaju i važne političke funkcije. Zamolio je da Hrvatski državni sabor u jednu od svojih sjednica uvrsti i točku o pitanju povra-

tka, pod kojom bi se mogli raspraviti i zaključiti »Okruglog stola«, te je predložio osnivanje saborskog tijela koje bi dalo doprinos u istraživanju zločina počinjenih na prostoru sjeverozapadne Bosne, odnosno banjalučke regije i Bosanske posavine, među ostalim i kako bi se ratnim zločincima onemogućilo prelaženje na teritorij Republike Hrvatske. Također je predložio da se službenim putem od predstavnika srpskog naroda zatraži javnu ispriku svima koji su pretrpjeli zločine, a koje su počinili pripadnici srpskog naroda, kao i poduzimanje koraka koji bi pomogli da sud na tom području što prije procesuirane evidentirane slučajeve ratnih zločina. Ako se to ne učini, povratak poglavito mladih ljudi neće biti moguć. Gavranović je upozorio na činjenicu da sve više i više ljudi odlazi iz Hrvatske u treće zemlje.

• Zajednički je interes svih sudionika stvoriti sinergiju zajednice naroda u Bosni i Hercegovini, koja bi omogućila brže i učinkovitije rješavanje problema povratka.

Predsjednik Hrvatskoga državnog sabora, **Zlatko Tomčić**, ispričao se sudionicima Okruglog stola zbog kratkog vremena za raspravu, što je bilo nužno, s obzirom na velik broj prijavljenih govornika. Konstatirao je kako je napravljen koristan posao. Čuli su se mnogi konstruktivni prijedlozi, ali i kritike i pokude, te vapaji ljudi.

Zajednički je interes, nastavio je Tomčić, svih sudionika stvoriti sinergiju zajednice naroda u Bosni i Hercegovini, koja bi omogućila brže i učinkovitije rješavanje problema povratka.

Parafrazirao je biskupa Komaricu koji je napomenuo da je sada red na političarima da učine svoj dio posla.

Zlatko Tomčić pročitao je potom prijedlog zaključaka Okruglog stola o povratku u banjalučku regiju i Bosansku posavinu:

PRIJEDLOG ZAKLJUČAKA

Mi, sudionici Okruglog stola o povratku u banjalučku regiju i Bosansku posavinu, održanog 6. rujna 2000. u Hrvatskom državnom saboru, suglasni smo:

1. Stvaranje okolnosti koje omogućavaju povratak svih prognanih i izbjeglih u svoje domove je etičko, moralno, političko i materijalno pitanje;

2. Povratak je izvorno pravo svakog čovjeka i vitalni politički interes pripadnika svih naroda regije, jer je uvjet izgradnje dugoročne stabilnosti regije;

3. Suglasni smo, da od svojih vlada i međunarodne zajednice zahtijevamo konkretne odluke, koje će omogućiti realizaciju temeljnog ljudskog prava na zavičaj, dom i dostojanstven život;

4. Obveza je svih potpisnika i svjedoka Daytonskog sporazuma realizirati ga posebno u dijelu Aneksa VI o ljudskim pravima i dijelu Aneksa VII o izbjeglicama i prognanicima;

5. Preuzimamo obvezu, da ćemo se u najkraćem mogućem roku sastati u sličnom sastavu u glavnom gradu Bosne i Hercegovine, Sarajevu, a nakon toga i u Banjoj Luci;

6. Pokrenut ćemo inicijativu u svojim parlamentima, da se formiraju mješoviti parlamentarni odbori;

7. Hrvatski državni sabor će izraditi detaljne zaključke i sistematizirati sve iznesene prijedloge na Okruglom stolu te

8. Sistematizirani prijedlozi i zaključci predat će se svim sudionicima današnje rasprave – udrugama, Vladi Republike Hrvatske, Vijeću ministara Bosne i Hercegovine, međunarodnim organizacijama i veleposlanstvima, čiji su predstavnici bili nazočni na Okruglom stolu.

Biskup dr. Franjo Komarica predložio je da se u tekst prvog zaključka unese poziv pojedincima i etničkim zajednicama na opraštanje i pomirenje, na čemu bi u prvom redu trebali poraditi predstavnici crkvenih zajednica, a s ciljem stvaranja prijeko potrebnog ambijenta, liječenja rana srca i duše, bez kojeg bi »materijalna izgradnja vrlo brzo postala ruševinom«, što je potaklo neke sudionike skupa da ustvrde kako za strahote koje su učinjene može oprostiti Bog, ali za njih je žrtva prevelika i oprost nemoguć.

Mr. Ivo Škrabalo predložio je da se u dio koji govori o primjeni Daytonskog sporazuma unese i primjena Odluke Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, s čime se složio i dr.

Anto Kovačević, koji je dodao kako bi stvaranju pozitivnog ozračja na tom području pridonio i apel međunarodnoj zajednici da učini sve kako bi se ukinuli rasni zakoni koji su zasad na snazi u Republici Srpskoj.

Predsjednik Tomčić napomenuo je kako je i činjenica da se ne naglašavaju nacionalnosti (pa ni u tekstu zaključaka) preduvjet za dugoročno stabilne odnose. Predloženi zaključci, uz određene izmjene, mogu biti dobar okvir i uvod za sljedeći sastanak na ovu temu, kao i za međuparlamentarnu suradnju Hrvatskoga državnog sabora i Skupštine BiH, s ciljem predlaganja inicijative Međunarodnoj zajednici, koja bi sa svoje strane trebala pripomoći u

njihovoj realizaciji. Konsenzualna podrška predloženim zaključcima predstavljala bi dokaz da će i sljedeći sastanak u Sarajevu biti uspješan.

»Vjerujem da će glasovi koji će otići iz ove dvorane probuditi novu nadu kod onih ljudi koji se osjećaju povrijeđeni, ugroženi i zapostavljeni i koji osjećaju da nemaju ljudskog dostojanstva. Vjerujem i da će potaknuti i one koji mogu donositi odluke, a ne donose ih, koji imaju novaca, a ne daju ih, da svoje mogućnosti stave u funkciju povratka«, zaključio je sastanak predsjednik Hrvatskoga državnog sabora i pokrovitelj i organizator Okruglog stola Zlatko Tomčić.

J. R.; J. Š.; M. P.; V. Ž.; M. S.; I. K.

izvješća HRVATSKOGA SABORA

• GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK:
dr. Željko Sabol

- * OSNIVAČ I IZDAVAČ: Hrvatski državni sabor, 10000 Zagreb, Trg sv. Marka 6
- * REDAKCIJA: Mirjana Kozar, Marija Krakić (zamjenica glavnog i odgovornog urednika), Ina Kralj, Đurđa Krmpotić, Marta Micek, Mirena Pehnc, Jasna Rodić, Mario Selnik, Jasenka Šarlija i Vjekoslav Žugaj
- * GRAFIČKI UREDNIK: Branislav Tanasijin
- * TAJNICA REDAKCIJE: Anita Vuksanović
- * ADRESA REDAKCIJE: 10000 Zagreb, Trg sv. Marka 6, tel: 01/4569-722; fax: 6303-018
- * POŠTARINA: plaćena u pošti 10000 Zagreb
- * PRETPLATA NA ŽIRO-RAČUN BR. 30102-637-2650, Hrvatski državni sabor, 10000 Zagreb, Trg sv. Marka 6
- * www.SABOR.HR
- * TISAK: Tiskara Ureda za opće poslove Vlade RH i Hrvatskoga državnog sabora

